

Vænge Sø genskabes

Mens dette skrives er Vænge Sø lidt syd for Dragsmur på Helgenæs ved at genopstå. Efter godt tyve års arbejde med et genopretningsprojekt for søen og dens omgivelser bliver det nu en realitet.

At det har ventet så længe skyldes ikke mindst operasanger Frans Anderssons ulovlige opførelse af et feriecenter ved den udtørrede sø i begyndelsen af 1960'erne. Feriecentret blev i 1995 til Helgenæs Naturefterskole, der - lige som feriecentret havde haft det - fik adgangsvej tværs gennem den udtørrede sø.

Vænge Sø var tilbage i stenalderen en vig eller lagune, der lå i forbindelse med havet. Fund af bopladser og køkkenmøddinger fra ældre stenalder (før 4000 f.Kr) bevidner, at det har været et attraktivt sted for stenaldermenneskene. I en 250 meter lang køkkenmødding stødte arkæologerne i 1998 på en begravelse, uden kiste men med gravgaver. Den begravede mandspersons alder blev ved kulstof 14-metoden dateret til omkring 4300 f. Kr.

Vænge Sø aftegner sig klart i landskabet på grund af de omkrandsende kanaler og diger. Naturefterskolens røde bygninger ses til venstre i billedet. Fra Kjeld Hansen: "Folk og Fortællinger" 2011.

På et tidspunkt har landhævningen afsnøret vigen fra havet, og den 36 ha. store Vænge Sø er opstået. Den har været meget lavvandet, og det har været forholdsvis let at tømme den for vand midt i 1800-tallet. Vi kender ikke noget til, hvordan det er foregået, men kort fra 1875 afslører, at søen på det tidspunkt har været udtørret og gennemgravet med tætliggende grøfter, en afvandingskanal i midten og en landkanal mod nord til at opfange vandet fra oplandet.

Den udtørrede sø blev frem til 1940 anvendt til græsning og høslæt. Efterhånden som jorden satte sig, voksede store områder til med tagrør, der blev høstet til tækkerør.

I besættelsens første år vedtog Rigsdagen landvindingsloven, der indførte store statstilskud og statsgaranterede lån til landvindingsprojekter, både for at skaffe jord til landbrugsproduktion i en tid med mangel på fødevarer og for at skaffe beskæftigelse til bekæmpelse af den store arbejdsløshed.

Det fik ejeren af Vængesøgaard til at søge tilskud til udtørring af Vænge Sø. Han fik bevilget et favorabelt stort beløb og udførte selv en stor del af arbejdet. 1943 var projektet færdigt og i de følgende år kunne der dyrkes både korn og roer i søen.

I begyndelsen af 1960'erne opførte Frans Andersson ulovligt sit feriecenter "Feriegården" på en landejendom, han havde købt mellem den udtørrede sø og Ebeltoft Vig. Byggeriet bestod af et tofløjet anlæg i to etager og med 26 lejligheder, så helt småt var det ikke – og alt sammen opført uden at der var søgt byggetilladelse. Byggeriet blev lovliggjort ved en dispensation fra Naturfredningsloven i 1963. Operasangeren slap med en bøde på 10.000 kr. Han drev derefter "Feriegården" til sin død i 1988.

Som det sker i alle udtørrede søer og vådområder satte jorden sig også i Vænge Sø, så grundvandet kom til at stå nærmere overfladen. Desuden trængte der trykvand ind langs diget i syd. Den nordlige del af søen kunne dog fortsat anvendes til græsning og høslæt. En dræning i 1985 afhjalp problemet midlertidigt.

Allerede to år senere begyndte Århus Amt at luften tanker om genetablering af søen. Det skete i forbindelse med det landsdækkende arbejde med at kortlægge arealer med begrænset landbrugsmæssig værdi, der kunne omskapes til arealer med stor naturværdi. Tørlagte søer overalt i landet blev udpeget som steder, hvor man kunne få rigtig meget natur for pengene. 1993 købte Miljøministeriet det 35 ha. store areal med henblik på at genskabe Vænge Sø.

Men projektet stødte på stor modstand fra både Helgenæs Naturefterskole og nogle sommerhusejere, hvis adgangsvej tværs gennem søen ville forsvinde ved projektet. Naturefterskolen etablerede sig i 1995 i de eksisterende bygninger efter feriecentret og er siden nået op på et elevtal på omkring 90.

Der skulle gå tyve år med forhandlinger med lodsejerne, før man kunne begynde at lade søen genopstå. I mellemtiden er projektet formindsket, så søen "kun" bliver på 26 ha. hvortil vil komme et areal med sump, våde og tørre enge. Vandstanden hæves en meter i forhold til i dag.

Vængesøvej gennem søen vil blive fjernet, men vejstykket fra landevejen til søen bliver bevaret og giver adgang til et udsigtstårn og en trampesti rundt omkring søen. Der vil blive anlagt en ny adgangsvej til naturefterskolen nord om søen, og der anlægges et dige omkring skolens bygninger mod søen i vest.

Søens genskabelse vil betyde store naturgevinster og rekreative fordele, der også vil komme naturefterskolen til gode. Ikke mindst fuglelivet forudses at blive meget rigt. Desuden skånes Ebeltoft Vig for 1,3 tons kvælstof og en del fosfor årligt.

Lige som det øvrige Helgenæs er Vænge Sø-området ikke med i Nationalpark Mols Bjerge.

Litteratur:

Kjeld Hansen: "Den vilde operasanger satte sit præg på Vænge Sø". I "Folk og fortællinger" 2011. Se også hjemmesiden www.dettabeland.dk.

Vilfred Friborg Hansen, skrevet til Syddjursportalens oplevelsesguide nov.2012